

Piger og drenge i et nordnorsk bygdesamfund

Lisbet Hortedahl, Universitetet i Tromsø

Jeg havde to budskaber, som jeg syntes det var relevant at formidle på symposiet:

- I. Jeg ønskede med et konkret eksempel at illustrere hvorledes piger i et nordnorsk bygdesamfund konkurrerer og om hvad. Det er vigtigt at vide, hvilke kundskaber de skaffer sig for at vi skal kunne vurdere om de får anledning til at bruge dem.
- II. Dernæst ville jeg vise en lille film, som nogle skoledrenge i samme miljø har lavet og fortælle hvad den har lært mig om
 - a) børns "moral" eller forhold til handlingsstyrende regler,
 - b) og om børns brug af billeder om det pigelige og drengede i udformningen af deres "virkelighed"

KONKURRENCE OM RELATIONER:

I en artikel jeg har skrevet om "jenter og gutter i skole og lokalsamfund", sammenfatter jeg en analyse af jenters kultur slik: "jentene synes å være mere optatt av relasjoner enn guttene - av forhold til andre og av det forskjellige innhold der kan legge i disse forholdene. De utvikler en egen evne til å vedlikeholde, vurdere, omtale forhold". Det er forskjellige observationer som har ført til denne antagelse, f.eks. som gengivet i følgende dagbogsnotater: Hanne og Lise er på besøg hos mig. Hanne begynner spontant at pege ud af vinduet og fortælle mig (som er nyindflyttet) hvem der bor i nabohusene: "Det er tante Jennys hus, og der er bedstefars fjøs og der bor tante Klara. Vi siger tante Jenny,

vi kan ikke sige Jenny, for far siger tante; hun er jo tante til ham!" "Det er også min tante!" siger Lise. "Jeg er også i slægt med tvillingerne, er du det?" siger Hanne. De begynder at regne med hvor mange fætre og kusiner de har. De virker stolte over antallet, "Ja, og når Lena får barn, blir jeg tante!" siger Hanne, "Jeg er tante" siger Lise, "tante til to!"

Denne samtale viser, at temaet 'slægt' optager pigerne og at omfang af typer relationer har betydning for dem. Men den fortæller os ikke noget om hvorvidt drenge har samme interesser. Drenge konkurrerer selvfølgelig også! Deres forhold til slægt og andre betyder antageligvis også noget for dem. Viser jeg en film fra skolen for drenge og piger, opdager jeg imidlertid, at det kun er pigerne som kender navnene på alle kammeraterne på billederne, de ved hvilken klasse de går i og på hvilke måder de er i familie med hinanden.

Det er slik kundskab som kaldes "passiv!"

DEN TREDOBBELTE MORAL:

Jeg var på campingtur med en af de klasser, som jeg gjorde deltager(?)¹ observation i. Før hjemrejsen gav jeg børnene filmapparat og en rulle 8mm film og sagde, at de selv måtte bestemme, hvad de ville filme. De var vant til, at jeg gik rundt og filmede og fotograferede og havde af og til fået lov til selv at fotografere.

I løbet af ti minutter havde drengene bestemt at 1) de skulle lave én film, pigerne én. 2) De havde gennemført en diskussion af hvad der skulle ske i filmen og delt roller ud til hinanden og 3) de havde filmet "historien".

Filmen viser i grove træk følgende: to drenge råber skiftevis navnene op på kammerater, som i tur og orden går til de to som råber, således at der langsomt dannes to fodboldhold. En stor dreng forsøger at se betuttet ud. Han bliver ikke 'valgt' til nogen af holdene. Et kort glimt, hvor vi ser de to hold spille fodbold, efterfølges af en scene, hvor den store dreng, Åge, forsøger at sjippe mens pigerne ser på. De ler overbærende. Åge udtrykker gennem et smil, at han 1) er genert 2) ikke smiler "på

1. Jeg sætter spørgsmålstegn ved deltager, fordi min rolle blev mere og mere observerende end deltager-idealet tilsiger.

ordentlig", synes jeg. Dernæst hører vi alle drengene råbe "tøse-dreng" efter Åge, som med krum ryg går ud af billedet. Så er vi nede ved vandkanten, hvor alle drengene kaster blink: en lille dåse står på en stor sten ude i vandet. Den eneste, som klarer at ramme dåsen med en sten, er Åge. Alle drengene klapper Åge kammeratligt på skulderen og følger efter ham op ad stranden. I den sidste scene ser vi alle drengene sidde i græsset med ansigterne mod kameraet. De snakker højt og i munden på hinanden om, at det er synd for Åge, som blev så dårligt behandlet. "Tænk hvis det var os, som blev behandlet på den måde? Vi skylder ham en undskyldning! Undskyld Åge" råber alle i kor i et tonefald, som vidner om, at de ikke mener det, synes jeg. - så slutter filmen. Den varer 3 minutter.

Mens produktionen foregik, så jeg på virksomheden som en efterligning af iscenesættelsesarbejde, teater eller film, således som drengene forestillede sig, at det foregår, når det er "rigtigt".

Jeg viste filmen ved flere lejligheder: først for en parallelklasse, så for lærerne og så for børnene selv. Disse fremvisninger førte til reaktioner hos publikum, som forbavsede mig og virkede som korrektiv på de forestillinger jeg havde dannet mig om børnene, filmens budskab m.m. Jeg vil fortælle om nogle af de mange ting jeg lærte af denne filmhistorie. Meget af det jeg "opdagede" på denne måde er det vanskeligt at finde frem til gennem systematiske observations procedurer.

Da parallelklassen så filmen lo de og råbte: "Akkurat sådan er det ham Åge altid er. Sådan plejer vi at behandle ham!" Jeg blev forbavset og fortalte da kammeraterne, at filmen var et "stykke", den var iscenesat af parallelklassens drenge, pointerede jeg. De blev alle forundrede. Dette var ikke spil, det var "virkelighed".

Så viste jeg filmen for lærerne på et lærermøde: Samme reaktion; jeg måtte fortælle hvordan den var lavet. De var vant til, at jeg løbende filmede begivenheder og troede, at filmen viste nogle - nok noget dramatiske sådanne - fra en campingtur. Deres opfattelse blev bl.a. udtrykt på denne måde: "Du må ikke vise forældrene filmen!" "Åge er altid blevet dårligt behandlet, og vi har ikke klaret at gøre noget ved det!"

Da børnene selv så filmen fnisede de og lo - også Åge. De bebrejdede pigerne, at de ikke også havde lavet en film.

Lars

Denne række af begivenheder har sat mange refleksioner i gang - 1) om børns opfattelser og moralvurderinger, 2) om deres ideer om det pigede og drengede.

Når vi er interesserede i at vide, hvad der karakteriserer pigers (og drenges) verden og hvilken måde denne eventuelt betinger de skæbner børnene får, så viser filmen og reaktionerne bl.a. følgende: Det som jeg troede var fiction (jeg så regi-arbejdet) blev af medlemmerne af skolesamfundet (lærere og elever) tolket som "virkelighed". Jeg havde observeret en kompositionsvirksomhed og rollefordeling. Imidlertid viste det sig, at rollerne er blevet fordelt på personer som i det daglige havde de samme "roller". Den dreng, som ikke var flink til at spille fodbold (han var astmatisk) bliver systematisk drillet, kaldt tøsedreng og 'prøver' mere end andre drenge at være sammen med pigerne.

Lærerne syntes det ville være sårende for forældrene om man viste dem filmen: at den var fiction "var fiction".

Når jeg så filmen nøjere igennem lagde jeg mærke til, at børnene tilsyneladende "spiller" mere i begyndelsen af filmen end mod slutningen; jfr. Åges smil, som antydede en distance til sjipningen, som han gennemførte foran kameraet. Slutscenen med højtidelig - omend sarkastisk - undskyldning er mere "virkelig" - indså jeg, da jeg begyndte at sammenholde den med de hverdagsscener, som jeg har set igennem en længere periode: Børnene spiller på en måde de voksnes forventninger ud. De "genfortæller" dem. De har bearbejdet dem på deres måde, det er blevet en del af deres kultur. Det er måden, som de har modtaget forventningerne på, som jeg blev opmærksom på og som det er vigtigt for os at forstå: De har uskadeliggjort dem! Og det på en snedig måde: For udenforstående kan deres "stykke" tolkes som en demonstration af prægtighed. I feltnoter har jeg refereret en lærers reaktion på filmen således: "Barna snakker teoretisk om hvordan man skal være, men de klarer ikke at indse sine egne fejl." Det var lige ved at jeg - til trods for lang tids studier - også hoppede på den. Af dem selv forstås "historien" på en helt anden måde. Jeg skal nøjes med at formulere denne forståelse hypotetisk: "Vi synes, at drenge skal være tøffe og stærke og flinke til fodbold. De der ikke er det, behandler vi/betragter vi som piger. Det er nu engang sådan!"

Når jeg nu har revurderet indholdet i filmen, fristes jeg til

at formulere følgende hypotese: Børnene har antagelig haft et voksenpublikum for sig, da de valgte deres tema. De har gennem brug af fiction-rammen, fiction-fortolkningen, som film antages at udløse hos voksne (som den gjorde hos mig) søgt at få legitimeret deres måde at vurdere kammeraters indbyrdes forhold på.

"I voksne siger, at sådan og sådan må man opføre sig, men I må jo forstå, at det går ikke an!"

Voksne fortsætter formodentlig med at "forstå" børns optræden og børns budskaber i tråd med lærerens, som er refereret ovenfor: de klarer ikke at indse deres egne fejl. Da fortsætter de også - formodentlig - med at lære bort regler, regler om hvordan "ordentlige" drenge og ordentlige piger skal optræde f.eks. behandle hinanden som lige-MK uden at se den særegne rolle-distance børn optræder med. De accepterer det de voksne ikke vil indse.

Før jeg afslutter disse refleksioner omkring børns moral og selv-forståelse vil jeg påpege den information om kønsroller (pigesocialisering) som ligger i dette materiale.

Da jeg begyndte feltarbejdet på skolen gjorde jeg det klart, at jeg var optaget af kønsrolledifferentiering. Uanset lærernes eventuelle tidligere interesse for spørgsmålet, blev det hurtigt et vigtigt spørgsmål i den daglige debat på skolen, ikke mindst fik børnene ofte at vide, at de ikke burde skelne så kategorisk mellem det drengede og det pigede. De fik besked på at spille fodbold sammen o.s.v. Dette er det vigtigt at vide for at tolke den anden del af budskabet i filmen; det om forholdet mellem kønne.

På samme måde, som de har svaret i filmen på voksnes evige forventninger om, at de skal være gode mod hinanden, har de på sæt og vis svaret på forventninger om at holde op med at bruge billeder af det pigede og det drengede som modpoler i det associationsunivers, rangering af drenge foregår indenfor: Det er den nøje regisserede scene, hvor Åge sjipper, jeg har tankerne. Åge bliver tildelt en pigelighed som han genert eller med en vis distance udtrykker i filmen. Det er det samme han gør til daglig. Den næst sidste scene i filmen viser, at han af og til klarer at opfylde de mere maskuline evalueringskriterier, som drengene fastholder. Når han rammer en lille dåse langt væk med en sten, kan det jo være at ællingen bliver til en ordentlig svane?

Det der er klart er at han får forskellig behandling alt efter hvor han befinder sig mellem de to poler; det samme gør pigerne. Det er ikke samme målestok som bruges. Det er det de forsøger at fortælle mig og andre tungnemme voksne i deres lille film.

Voksnes interesse for ligestilling har foreløbig sat sine spor i børnekulturen i form af en vilje blandt børn til at tematisere forholdet mellem kønnene. Voksne fortæller, at det skal være irrelevant for andres behandling af dig om du er dreng eller pige. Børnene fortæller, at det er meget relevant: Vi må finde ud af hvorledes det er det blandt børnene! Harriet og Kirsten fortæller i deres projektbeskrivelse (s. 35) at pigernes rolige optræden belønnes i de tidlige år, men at den straffes i de senere. I hvilken udstrækning kan roligheden forklares gennem studiet af samhandling mellem drenge?